

## 10 בדצמבר: היום הבינלאומי לזכויות האדם

יום זכויות האדם מצוין ברחבי העולם ב- 10 בדצמבר מדי שנה. מטרת יום זה היא להוקיר ולהנציח את ההכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם אשר נחתמה באסיפה הכללית של האו"ם ב-10 בדצמבר 1948. הכרזה זו מנסחת את עקרונות היסוד של זכויות האדם בעולם ומהווה תשתית לחוקות של מדינות רבות, ובסיס חשוב במשפט הבינלאומי.

לקראת יום זכויות האדם, המטה לתרבות ישראל מציע שלוש יחידות לימוד הבוחנות את זכויות האדם לאור המציאות במדינת ישראל 2011 ולאור טקסטים מן המקורות היהודיים.

### היחידות המוצעות:

- לכיתות ה' – ו':** אחריות חברתית: האחר בחברה (עמ' 2 – 3)  
**לכיתות ז' – ח':** כאן מתקנים חברה! צדק חברתי בקליטת עלייה (עמ' 4 – 5)  
**לחטיבה העליונה:** צדק חברתי על קו העוני (עמ' 6 – 7)

### מטרות הלימוד בכל שכבות הגיל:

- א. הכרת מגילת זכויות האדם והכרת טקסטים יהודיים העוסקים בערכי כבוד האדם.
- ב. טיפוח מודעות למציאות של פגיעה בזכויות אדם בסביבה הקרובה של התלמידים.
- ג. טיפוח אחריות ועידוד יוזמות לכיבוד זכויות אדם בביה"ס ובקהילה.

### המלצות פדגוגיות:

1. בנספח ליחידות אלה (עמ' 8 – 10), מצורפת מגילת זכויות האדם. מומלץ לקרוא עם התלמידים את המגילה, לדון בה ולהסביר אותה, ולאור ברור זה ללמוד בחברותא את היחידה הרלבנטית לשכבת הגיל.
2. לעודד את התלמידים לקשור את הנלמד למציאות החברתית בקהילה ובסביבה הקרובה: להביא דוגמאות, לספר סיפורים אישיים ו/או מוכרים.
3. לעורר בתלמידים מוטיבציה ליישם את הנלמד באורחות חייהם - להציע יוזמות וליישם אותן.
4. להתאים את חומרי הלמידה לגיל התלמידים, להרחיב ולהוסיף טקסטים, פעילויות וכו'.

תודתנו נתונה לעמותת במעגלי צדק, שהרשו לנו להשתמש במידע מתוך האתר שלהם, המומלץ להרחבת הפעילויות: [http://www.mtzedeck.org.il/default\\_heb.asp](http://www.mtzedeck.org.il/default_heb.asp)

### היום הבינלאומי לזכויות האדם:

## אחריות חברתית: האחר בחברה

**תנו רבנן [אמרו רבותינו]: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.**

מעשה שבא רבי אלעזר בן רבי שמעון ממגדל גדור [=שם של מקום] מבית רבו, והיה רכוב על החמור, ומטייל על שפת הנהר. ושמח שמחה גדולה, והייתה דעתו גסה עליו [היה זחוח], מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו [האדם המכוער]: שלום עליך רבי! ולא החזיר לו [שלום]. אמר לו: ריקה [כלי ריק], כמה מכוער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכוערין כמותך? אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני [הכוונה לאלהים] "כמה מכוער כלי זה שעשית". כיון שידע בעצמו שחטא [רבי אלעזר], ירד מן החמור ונשטח לפניו, ואמר לו [למכוער]: נענית לי, מחול לי! אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו: "כמה מכוער כלי זה שעשית". היה מטייל אחריו, עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו [לרבי אלעזר]: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי! אמר להם [המכוער]: למי אתם קורין רבי רבי? אמרו לו: לזה שמטייל אחרך. אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל. אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך וכך עשה לי. אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו. ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן. מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: 'לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה כארז'.

**תענית כ"ע"א**

**ג'ינג'י/ מרים ילן שטקליס**

אמא אומרת תמיד: מחמדי, לילדי ראש-זהב, ראש-זהב לילדי וברחוב הם קוראים לי... ג'ינג'י בכיתה הם קוראים לי ג'ינג'י אפילו בלילה בתוך-תוך כרי יבער שערי! ג'ינג'י...

רבים הצבעים עמך, אדוני - תכלת פרשת על פני השמים, ולאמא שלי חומות העיניים, ירוק לעלה ולורד ורוד, או לבן או אדום, ועוד יש ועוד! רבים הצבעים עמך, אדוני, יפים ומרובים! ולמה בראת לך ילדים צהובים, אדוני, צהובים?

בכיתי הערב לפני השינה, ואמא נגשה ודמעה בעינה. מחמדי, לחשה, מחמדי... ובלילה - בלילה ויבוא אליהו ויעמוד על ידי, ויאמר: קומה, קומה, ילדי! ובכנף אדרתו עטפני ונשאני - אל על.

ושם במרום, בגן עדן - היכל, ובו בהיכל- כסא המלכות, ויושב לו המלך דוד, ובידו השרביט, וארי מימינו וארי משמאלו, ועומדים לפניו משרתיו ושריו, ועומדים לפניו רבבות חילותיו, והכל - זהב.

ומתחת לכתר יורדים תלתליו - צהובים תלתליו של המלך דוד, צהובים תלתליו! וכולו אדמוני.

ויאמר המלך דוד: גש אלי, קטנטוני, פתי שלי, ראה - גם אני ג'ינג'י! והביט אל עיני, והביט אל תוכי, וילחש: אפרוחי, אפרוחי, ג'ינג'י שלי! כך אמר לי דוד, כך אמר לי המלך.

ואמא שלי - גם היא שם היתה עמדי, ולחשה - מחמדי, מחמדי...

- מה ניתן ללמוד מהשיר על היחס של החברה לאחר ולשונה? 1663 והסבירו
- כיצד משפיע יחס החברה לאחר, על רגשותיו של האחר?
- האם, לדעתכם, מי שנראה אחרת מאיתנו, שונה מאיתנו? הסבירו ונמקו

- מדוע מתעלם רבי אלעזר מברכתו של האיש המכוער? מה הוא חושב עליו ומדוע?
- מה דעתכם על התנהגות זו של רבי אלעזר? מדוע?
- האם, לדעתכם, צודק המכוער הפלח את רבי אלעזר "לך ואמר לאומן שעשאני 'כמה מכוער כלי זה שעשית'"? הסבירו ונמקו
- הביעו דרכי אלעזר התנהגות ראוייה כלפי אנשים שנראים אחרת.

קראו את מציפת זכויות האדם, שבנספח, ונסחו כללי התנהגות ראויים ברוח מציפת הזכויות, שינחו אתכם ביחסכם לאחר. ומה האחריות שלנו? כיצד אנחנו יכולים למוצ יחס כזה?

1. קראו את הכתבות הבאות, שהתפרסמו באתר "במצלמי צדק".

(אתם מוזמנים להיכנס בצ'אט לאתר ולחפש כתבות נוספות: <http://www.mtzedek.org.il/maamar.asp?category=082>)

2. לאור הכתבות, כרו מה אתם, כיצדים על סף הבקורות, יכולים לצעות כדי למנוע יחס פועל בידיים ואנשים "אחרים". בססו את הצעותיכם על מציאת זכויות האדם שבנספח ואל קטצי המקורות בדף זה.

### לונה פארק וסופרלנד - לא לילדים נכים

15/06/05 12: 32

הנהלות פארקי השעשועים בתל אביב וראשל"צ הודיעו כי לא יוכלו להכניס אליהם ילדים נכים "מסיבות בטיחותיות". ח"כ יהלום: "זו החלטה אנטי אנושית". בעקבות חשיפת המקרה ייבחנו הקריטריונים מחדש.

סערה ציבורית גדולה התחוללה היום בעקבות חשיפת עיתון "הארץ", ולפיה הנהלת הלונה פארק בתל אביב והסופרלנד בראשון לציון הודיעו כי לא יאפשרו לילדים נכים בכלל, וילדי הקייטנה של עמותת איל"ן בפרט, להיכנס לאתריהם, מטעמי בטיחות.

למרות הדיווחים במספר אמצעי תקשורת על כך שאיסור כניסתם של הילדים בוטל, מנכ"ל איל"ן, שמעון צוריאלי, מסר כי האיסור לא בוטל באופן גורף, וכי הוא לא קיבל תשובה פורמלית. בנוסף, הדגיש שהארגון מצפה להודעה רשמית וחד משמעית על ביטול ההחלטה. לדבריו, "אין שום בעיה עם הילדים. בתאונות היחידות שאירעו היו מעורבים ילדים בריאים. הילדים שלנו לא עולים על כל מתקן. הסכנה היא דווקא לילדים שבאים לבד. הילדים שלנו מגיעים כשהם מלווים במדריכים צמודים. ילדים הסובלים מנכות קשה מלווים לעיתים גם בשני מדריכים. הילדים לא עולים לכל מתקן, ובוודאי שלא למתקנים מסוכנים".

### מחאה: 1,200 תלמידים ביטלו בילוי בלונה פארק

בתי ספר דמוקרטים מרחבי הארץ היו אמורים לחגוג את סיום הלימודים בפארק השעשועים בתל אביב, אך ביטלו את יום הכיף בשל החלטת ההנהלה שלא לאפשר כניסת נכים בכסאות גלגלים. גם החברה למתנ"סים החליטה להמליץ לסניפיה שלא לשלוח את ילדי הקייטנות ללונה פארק ולסופרלנד, החולקים הנהלה משותפת.

מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך (תרגום) בבלי, מסכת שבת, לא, ע"א

באווירה השוררת כיום בתיכון, כשהתלמידים בודקים כל הזמן מי קול ומי לא, מי יוצא עם בני/ות הזוג השווים, מי לובש את המותגים הנכונים - וגם מי משתמש בסמים ומי לא, לחריגים ולשוניים אין סיכוי. בתקופה הגרועה ביותר שלי ניגשתי ליועצת בתקווה לזכות למעט הבנה. כל מה שזכור לי ממנה הן האשמות קשות כלפיי "את לא מנסה להשתלב מספיק", "את צריכה להיפתח", "לא יכול להיות שכולם כה רעים", "היא הטיחה בי. ואני, אני האמנתי בכך ...

למה אני צריכה את כל זה? למה להמשיך לסבול? בכיתי ללא הפסקה ורק רציתי למות. אבל מאז עבר זמן רב, והיום אני יודעת שהיא טעתה. בזמנו שוחחתי עם עובדת סוציאלית ששינתה את כל נקודת מבטי והבהירה לי שאני נורמלית לגמרי. נוסף לכך, רק בכיתה י"א התמודדתי עם הבעיות הללו. ביתר השנים הייתי מיוודת עם הכיתה ואפילו עם כמה מהבנים, ותקופת לימודיי באוניברסיטה הייתה נפלאה.

הסיפור הפרטי שלי, שמשותף להרבה יותר מדי אנשים, גורם לי לתהות מדוע בבית-הספר לא מתנהלים שיעורי חברה והרצאות המבהירים שתלמידים עם מוגבלויות אינם שונים כל-כך, מדוע הם אינם מקנים גם ערכים חברתיים? מובן שכל שאנשים מתבגרים הם מקבלים את השונה בקלות ובהבנה רבים יותר, אז למה לא להתחיל זאת בגיל מוקדם?

מתוך: "פצעי בגרות", פורסם ב - 04.09.06 ynet

ויברא אלהים את-האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אותו: זכר ונקבה ברא בראשית א 27 אתם.

הוא [רבי עקיבא] היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חפה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר: כי בצלם אלהים עשה את האדם. משנה, מסכת אבות, ג, יד

משנה, מסכת אבות ב, יג

יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך

ואהבת לרעך כמוך ויקרא יט 18

**היום הבינלאומי לזכויות האדם:  
כאן מתקנים חברה!!  
צדק חברתי בקליטת עלייה**

אחוזי הילדים העולים המטופלים בידי רשות חסות הנוער בשנת 2005 היה כ- 40% מכלל הילדים שבטיפולם.

כחודש לפני פתיחת שנת הלימודים תשס"ט התפרסם כי ל- 80 תלמידים ממוצא אתיופי בפתח תקווה אין בית ספר שבו יעלו לכיתה א'.

חיים מסינג, מנכ"ל הרשות, אמר במסיבת עיתונאים: "רוב בני הנוער יוצאי משפחות חבר העמים לא מרגישים ישראלים. הם חשים דחויים מצד לידי הארץ ומעוניינים להתחבר רק ליוצאי חבר העמים. הם חשים בעלי ז'הות שולית, לא ישראלים ולא יוצאי חבר העמים".

בשנים תשס"אתשס"ה אחוזי הזכאות לתעודת בגרות בקרב עולים היו נמוכים יותר מאשר בקרב תלמידים וותיקים במגזר היהודי.

בקריית גת קיים בניין מגורים של הסוכנות אשר משמש כמרכז קליטה עבור עולים חדשים, בעיקר מאתיופיה. בעבור כסף הסכימה הסוכנות היהודית להתקנת אנטנות סלולאריות מכל הצדדים של הבניין ובכך לפגוע פגיעה קשה בבריאות התושבים במקום אשר אינם מודעים לחומרת הנזק הנגרם מהאנטנות וההשלכות של הקרינה בעתיד.

*ישנן קיילקולאייס חברתיים, שהמדינה ואוסדותיה אחראים לתקונם, ישנן קיילקולאייס שכל אחד מאיתנו יכול לקחת עליהם אחריות, ולתקן אותם בסמיכתנו הקרובה, ויש קיילקולאייס, שאם אנחנו, האזרחים, נלחץ - המדינה תמאחר לתקן.*

**הפצויה, שרה הלמן, אנחנו מצדיקים לצבוע צינויים מול הקיילקולאייס, ולדמיין שאנחנו חיים בחברת מופת.**

*לפניכם נתונים וקטעי ציטוטים מהציטוטים קיילקולאייס בקליטת עלייה.*

○ *מיינו את הקיילקולאייס לעלוש קבוצות: כאלה שהמדינה אחראית לתיקונם, כאלה שאנחנו, האזרחים, אחראים לתיקונם וכאלה שהמדינה והאזרחים גם יחד, יכולים לתקן.*

*לימדו בחברותא את מילית זכויות האדם שנספח ואת הטקסט מן המקורות שהמסק:*

○ *כתבו להנהלת היה"ס מכתב ובו הצעות לקליטת עלייה שחייבו את כל האזרחים בבית ספרכם. הססו את הצעתכם על מילית זכויות האדם והמקורות.*

○ *מצאו דרך ליישם את ההצעות שלכם בסמיכתכם הקרובה, ותהיו שותפים לתיקון החברה!*

אחוזי הנשירה של תלמידים עולים גבוה מזה של תלמידים שהם ילידי הארץ וזאת, בכל שלבי החינוך.

**4 אתיופיות בכיתה משלהן**

אב המום: "מפרידים אותנו רק כי אנחנו שחורים וחלשים?"  
ארבע התלמידות יוצאות אתיופיה שובצו בכיתה נפרדת, בקצה המסדרון. את כל המקצועות הוחלט שתלמד אותן מורה אחת. וזה עוד לא הכל: נקבעו להן שעות משלהן להפסקות, והן אפילו מוסעות הביתה במונית מיוחדת.

הרי ההורים בבתי הספר הללו יודעים גם יודעים להתגייס למען העולים מאתיופיה. הם יכניסו יד עמוק לכיס ויתרמו ממיטב כספם כדי לתמוך ולסייע לעולים מאתיופיה. הם יהיו שם ב"מבצע משה", "מבצע שלמה", או בכל מבצע עלייה אחר, ירוצו לקבל את פניהם בשדה התעופה ובמרכז הקליטה. יארחו אותם, יארגנו בין לילה מבצעי התרמה ואיסוף בגדים ומזון, ישפיעו עליהם מכל טוב. הם ישלחו בשמחה את ילדיהם להתנדב בקרב הקהילה האתיופית. הם יעודדו את בנותיהם לפעול במרץ במסגרות השירות הלאומי למען קליטה מוצלחת של העולים מאתיופיה. אבל שהילדים שלהם ילמדו יחד עם הילדים האתיופים?  
זו מבחינתם חציית קו אדום. לא יקום ולא יהיה!

**ואהבת לרעך כמוך** (ויקרא יט 18)

...לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך :  
שכל המאבד נפש אחת, מעלים עליו כאילו איבד עולם מלא,  
וכל המקיים נפש אחת מעלים עליו כאילו קיים עולם מלא.  
ומפני שלום הבריות : שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך.  
ו...להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא :  
שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, וכולן דומין זה לזה.  
ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם  
בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו.  
לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר : בשבילי נברא העולם.  
**משנה, סנהדרין ד, ה**

אף על פי שהמכלים את חברו אינו לוקה, עוון גדול הוא : כד  
אמרו חכמים, המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם  
הבא. לפיכך צריך אדם להיזהר בדבר זה, שלא יבייש חברו  
ברבים, בין קטן בין גדול; ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו,  
ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו.  
**רמב"ם, משנה תורה, הלכות דעות פ"ו, יא**

כך אמר להם הקב"ה לישראל: בני, מה אני מבקש מכם? איני  
מבקש אלא שתהיו אוהבים זה את זה ותהיו מכבדים זה את זה.  
**תנא דבי אליהו רבה כ"ו**

רב הזדמן למקום אחד [שהיתה בו בצורת].  
גזר תענית ולא בא גשם.  
ירד לפניו שליח ציבור [להתפלל].  
[כאשר] אמר [שליח הציבור] "משיה הרוח" ונשבה רוח, אמר  
"מורד הגשם" ובא גשם.  
אמר לו [רב לשליח הציבור]: מהם מעשיך [הטובים]?  
אמר לו : מלמד תינוקות אני. ואני מלמד מקרא לבני עניים  
כבני עשירים. וכל מי שאינו יכול לשלם, אינני לוקח ממנו  
דבר.  
ויש לי בריכה של דגים, וכל ילד שמתרשל בלימודו, אני  
משחד אותו בהם [בדגים] ומרגיע אותו ומפייס אותו, עד  
שהוא בא וקורא.  
**תלמוד בבלי, מסכת תענית כד, ע"א**

- מהו סוד הצלתו של הציבור?
- מה מאצטיו ניתן ליישם מאצרכת החינוך, כדי  
לאנוח נשירתם של צולאים חדשים?
- האט, אתם, כתלמידים, יכולים להשפיע על  
מצרכת החינוך, שתתנהל כק? הסבירו ונאקו

שנו רבותינו: שלושה הקב"ה בוכה עליהם בכל יום: על מי  
שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק,  
על מי שאי – אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק  
(ועל פרנס המתגאה על הצבור)  
**משנה, מסכת חגיגה ה, י**

- לאור דבריהם אלה, על מה, לדעתכם, היה בוכה  
הקב"ה, כשהיה קורא את הנתונים של הצולאים  
החדשים?
- מהי אחריותה של המדינה בנוש חינוך והשכלה  
לצולאים? מה אנו כאזרחים יכולים לעשות, כדי  
שהלכות להשכלה לא תישלל מהם?

- מהו הצרכ המשותף לטקסטים הנ"ל? כיצד מנוסח צרכ זה  
המאילת זכויות האדם?
- האט, לדעתכם, הקפדה על צרכ זה, כלפי הצולאים החדשים,  
היתה יכולה לשנות את הנתונים הקשים של צולאים? כיצד?  
נאקו

הדבר שאנו מכנים אותו בשם 'הצרכים  
האלמנטריים' [הבסיסיים] של אדם רגיל - אותו  
הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש  
פרנסה ולהרעיש עולמות כשאינו מוצא פרנסה זו,  
- כולל חמישה דברים : אוכל, דירה, בגדים,  
האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא  
במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן זאת  
בקיצור: מזון - מלבוש - מורה - מרפא :  
'חמש פעמים מ"ס'. ביחס לכל אחד מן הצרכים  
הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על  
מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי  
'תרופתי', צריכה להיות: כל אדם שמודיע שהוא  
דורש את 'חמש המ"מין', צריך לקבל אותן. זהו  
הראשון משני החוקים 'שלי'. מכאן יש להסיק,  
שבידי המדינה צריכה להיות תמיד האפשרות  
לספק את 'חמש המ"מין' לכל אותם האזרחים  
שידרשו אותן. מאין תיטול אותן המדינה?  
התשובה על כך היא החוק השני 'שלי': המדינה  
תיטול אותן בכוח מן האומה, ממש כמו שהיא  
נוטלת כיום מיסים אחרים ומכריחה בני אדם  
צעירים לעבוד בצבא. לפי 'תרופתי' תעשה  
הממשלה חשבון, שעל פיו יהא צורך להבטיח  
בשנה הקרובה ביחמש מ"מין' כך וכך נפשות  
בערך, זאת אומרת, יהא צורך בכך וכך טונות של  
צרכי אוכל, בכך וכך מעונות, אריגים, וכיו' וכיו'.  
ולשם כך יהא צורך בכך וכך כסף ובכך וכך שעות  
עבודה... והמדינה תטיל בכל שנה על האזרחים  
מידה מתאמת של מיסים, או תפקיע מספר  
מתאים של בתי חרושת פרטיים ותגייס בשביל  
השירות הסוציאלי מספר מתאים של צעירים.  
... ובזה ייפטרו מכל השאלה הסוציאלית.

**זאב ז'בוטינסקי, כתבים, 'הגאולה הסוציאלית',  
דער מאמענט, 1934; כרך 'רשימות', 297 - 298**

- איזו אחריות מטייל ז'בוטינסקי על המדינה בנוש הצדק חברתי? איזו אחריות  
הוא מטייל על אזרחי המדינה?
- לאור דבריו, מה אנחנו יכולים לעשות כדי לאנוח את הקיבלים של צולאים  
הקליטת צולאים?

## היום הבינלאומי לזכויות האדם: צדק חברתי על קו העוני

המחאה החברתית שהתלהטה בקיץ 2011, הצלתה לסדר היום את הדרישה ל"צדק חברתי". מהו צדק חברתי? כיצד ניתן ליישם אותו לאור מדיניות זכויות האדם? וכיצד אתם, תלמידי החטיבה הציונה יכולים לקדם צרכים של צדק חברתי בסביבתכם הקרובה? עם סאלות אלה ואחרות תתמודדו ביחידה זו.

### קו הבושה / אבירמה גולן ("הארץ" 1.10.01)

הביטוח הלאומי הטיל פצצה לחלל האוויר והיא התפזרה לאט לאט, השאירה את רישומה פה ושם, והנה – הנה היא עומדת להעלם. להתאדות. חצי מליון אנשים בארץ הזאת חיים מכמעט כלום, בבושה גדולה, במצוקה רעה וקשה. אז מה. תנו לנו לישון בשקט.

ביום שישי מילאה הטלוויזיה את תפקידה והקרינה כתבה על ילד עני ביפו. מיד אחר כך טלפנו כמה נשמות טובות לאולפן. אנשים רוצים לעזור. לתת כסף. לשפר את המצב. למחוק את המציאות. אחרים, שהתמונות והמספרים סטרו על פניהם השאננות, העלו שוב את הטיעון המוכר: בישראל אין אנשים רעבים.

נכון. צריך להודות. אין בישראל אנשים רעבים שמתגוללים ברחובות חסרי כל, כמו בארצות קפיטליסטיות מסוימות. אין. פה ושם זקנים עריריים נזכרים בלילות באשפת השוק, אבל לילדים אין כאן, למזלנו, חוסר חמור בוויטמינים מפני שיש שמש ופרי הדר בשפע ובזול. וגם הים עדיין בחינם, בחלק מהמקומות. אבל הגדרת העוני, למרות כל הטענות והעובדות האלה, הגדרת העוני היא אחרת לחלוטין. לא בפרוסת הלחם במרגרינה מדובר. גם לא בגרונות העוף שמהם מבשלים, במשפחות רבות, מרק, וקוראים לזה מנת הבשר.

הגדרת העוני היא עמוקה מזה. היא חברתית. היא נפשית. אדם עני מגדל ילדים עניים שיגדלו ילדים עניים. שלא יוכלו לחלום אפילו על התקדמות, על לימודים, על התפתחות. מי מדבר על אוכל, אף על פי שגם האוכל הוא בעיה, כמובן. מדובר בחינוך. מדובר בשניים או שלושה או יותר ילדים, שאי אפשר לקנות להם נעליים או טרנינג חדש והם לא יכולים ללכת לחוג אחרי הצהריים ומדובר בחמישים שקל לחודש שצריך לשלם בעד החינוך האפור. מדובר ברופא פרטי שצריך להתייעץ איתו אם יש בעיה חמורה, ואי אפשר לשלם לו אז מסתפקים במערכת הבריאות החולה, ולפעמים נגרם נזק לילד שהאבחנה שעשו לו היתה שגויה. מדובר ברופא שיניים שעושה ציפוי וסתימות וניקוי אבן, וגובה הון תועפות. מדובר בשוויון ההזדמנויות המפורסם שאבד עליו הכל.

וזאת הבעיה. והיא מורכבת מן הדברים הכי קטנים. תעשו חשבון כמה עולה כל דבר. תעשו חשבון פשוט ותחברו בגד, נעל, כרטיס לתערוכה, חוג קארטה, סתימה בשן ושולחן כתיבה, וכמה מכשירי כתיבה בסיסיים. ומחברת. ויום הולדת עם עוגה וכיבוד מינימלי. בלי קוסם או קייטרינג. ואוטובוס. תעשו חשבון, אם אפשר, כמה עולה ההשפלה והבושה וכמה עולה הייאוש של הורים שיודעים שמה שלא יעשו וכמה שלא יאהבו את ילדם, לא יוכלו לתת לו כל מה שילד צריך כדי לפרוש כנפיים...

מי שחי מתחת לקו העוני אולי לא הולך לישון רעב, אבל קם בבוקר ללא תקווה. והוא יוצא החוצה ורואה חברה שהעשירון העליון שלה הולך ומתרחק ממנו עד לאופק בלתי מושג. הוא מביט אל הרחוב ורואה מכוניות חדשות ומסעדות חדשות ורואה בטלוויזיה אנשים ומקומות שדומים בעיניו לגיבורי אגדות. ולא רק המצוקה אוחזת בצווארו לחנוק אותו, אלא הזעם והייאוש והתסכול. אלמלא הילדים הלבושים "ליוויס" ונעולים "ריבוק" ומספרים על טיול בתורכיה, לא היה קו העוני חותך עמוק כל כך בבשרו של מי שלא יוכל לעולם להרים את ראשו מעל למים העכורים. אלמלא היתה האוניברסיטה רחוקה כל כך מעולם החלומות של הילד העני ביפו, אולי גם הוא היה גדל להבין את המספרים המסובכים של בעלי הסטטיסטיקות המתוחכמים.

ואל תציעו להם נדבות. מדינה מתוקנת אינה קהילה שגבאים ותורמים ועושי מעשים טובים בסתר מנהלים את ענייניה. מדינה מתוקנת, שחשוב לה כל-כך שבניה יהיו חכמים ומשכילים ומפקדים טובים ומדענים מוכשרים ואנשים בעלי מוטיבציה גבוהה להטות שכס ולהיות שותפים מלאים לבניין וליצירה (אם נשתמש בטרמינולוגיה המנופחת שעליה גדלנו), מדינה כזאת חייבת להשקיע את כל משאביה בבני העניים. לא, לא בבני העניים. בבני אדם. לתת להם חיים שיש בהם טעם. לתת להם סיבה להיות שייכים לחברה הזאת. אולי הם לא רעבים, אבל הם פצצת זמן.

- אילו זכויות מכוונות האדם המפורטות במדינה, נאמצות מן הצניט, אפ"י מאמר זה? האם, לדעתכם, זוהי טזירה משמייט, או שניתן לנאוצ זאת? כיצד? היצגה ננספח – מדינת זכויות האדם.
- מה יחשב "צדק חברתי" מול תיאור עצום זה של המציאות החברתית בישראל, 2001? מה באחריות המדינה ומה באחריות האזרחים?
- "הגדרת העוני היא עמוקה מזה. היא חברתית. היא נפשית. אדם עני מגדל ילדים עניים שיגדלו ילדים עניים. שלא יוכלו לחלום אפילו על התקדמות, על לימודים, על התפתחות". מה דעתכם? האם צודקת המחברת בדבריה? נאמל

אין לך מידה קשה מן העניות שכל מי שהוא מדוקדק כאילו דבוקין בו כל [ה]יסורים שבעולם וכאילו בעניות באו עליו כל הקללות שבמשנה תורה.  
ואמרו רבותינו: אילו נתקבצו כל [ה]יסורין לצד אחד והעניות לצד אחד, העניות מכרעת לכולן.  
**שמות רבה, מהדורת וילנא, פרשה לד, ד"ה**

אמר ר' חייא:  
שבעה שמות נקראו לעני, ואלו הן: **עני, אביון, מסכן, דל, דך, רש, מד.**

**עני** – כמשמעו.  
**אביון** – שהוא מתאוה לכל, רואה דבר [ואינו אוכל] ואינו שותה.  
**מסכן** – שהוא מסוכן בחייו.  
**דל** – שהוא דל מנכסיו.  
**דך** – שהוא מדוכדך ממקום למקום.  
**רש** – שהוא מתרושש.  
**מד** – שהוא מדך עד האסקופה התחתונה.  
**מדרש משלי (בובר) פרשה כב**

"אל תגזל דל, כי דל הוא". וכי מה היה שלמה צריך להזכיר שני פעמים דל, אלא משנדלדל מנכסיו, שמתוך שאין לו נכסים חכמתו אינה מתקיימת, שנאמר: "וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים" (קהלת ט טז).  
דל מחייו שאין לו פרוטה לחיות בה, מתוך כך נגזלין חייו מן העולם.  
**מדרש משלי (בובר) פרשה כב**

- מדוע "הצניות" לפי דברי חז"ל, קשה מכף היסורים האחרים?
- איך ייסורים, לדעתכם, עופר הצני?
- איך לזכויות אדם נאמנות מן הצני? עפ"י מקורות אלה?

**קו העני / רוני סומק**

אלו אפשר למתח קו ולומר: מתחנתו העני.  
הנה הלחם שבצבעי אפור זולים  
נהיה שחור  
והזיתים בצלחת קטנה  
על מפת השלחן.  
באור, עפו יונים במטס הצדעה  
לצילי הפעמון שביד מוכר הנפט בעגלה האדמה,  
והיה גם קול הנחיתה של מגפי הגומי באדמה הבצית.  
הייתי ילד, בבית שקראו לו צריף,  
בשכונה שאמרו עליה מעברה.  
הקו הנחיד שראיתי היה קו האפק ומתחנתו הפל נראה  
עני.

- השו בין התיאור של סומק לצוני ביאדותו לבין התיאור של אבירמה דולן. מה השתנה מ'א' האצרות (רוני סומק) ל'א'ינו (אבירמה דולן)?
- איך אוכלויות חיות היום, עפ"י התיאור של סומק?

כה אמר יהוה, עשו משפט וצדקה, והצילו גזול, מייד עשוק; וגר לתום ואלמנה אל-תנו, אל-תחמסו, ודם נקי, אל-תשפכו במקום הזה.

**ירמיהו כב 3**

- לפי ירמיהו, צדק חברתי תלוי בכל אחד ואחד מאיתנו. מה אנתנו יכולים לעשות, כבודדים וכחברה, כדי לבצר את הצוני ויישם צדק חברתי?

**נספח**

מדינת הרווחה המודרנית איננה ניכרת במספר קופות הצדקה שלה, אלא במדיניות שמכוונת כל כולה לשם חיזוק מעמדם של כל אזרחיה, כדי שלא יופלו כלכלית.  
מדינה שמעניקה לאזרחיה זכות בחוק לשכר הוגן, לתנאים סוציאליים, לתעסוקה, לבריאות ולחינוך מקיימת את המעלה העליונה ביותר של מצוות החסד. לדאוג לאדם שיתפרנס בכבוד ולא יפול, שלא יאבד את כבודו בעיני עצמו ובעיני ילדיו.  
שמירת כבודו ומעמדו של האדם הוא מעשה החסד הגדול ביותר. ועל כן אמרו חז"ל: "בשלושה דברים גדולה גמילות-חסדים יותר מן הצדקה...ועוד אמרו: "גדול המלווה יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס יותר מכולן". (תלמוד בבלי, שבת סג, ע"א):  
**מטיל בכיס**, פירוש, שאדם בעל הון משקיע בשותפות עם אחרים כדי להמציא פרנסה לכולם. ברמת מדינה יש לתרגם זאת לחלוקה צודקת של משאבים ויצירת מקורות פרנסה מתוך חשיבה חברתית. הצדקה מביאה את האדם לידי תלות ולידי נמיכות קומה, ואילו מדיניות של חסד ואחריות חברתית מכבדת את כל שותפיה.

**מעובד, מתוך: אבי גיסר, "כשרות חברתית"**

- אינו זכות מלכויות האדם, מדעיס אבי איסר בדבריו?
- מהי הנוסחה שלו לצדק חברתי?
- על מי מוטלת האחריות לצני, לדבריו? האם הצעתו מציעת? נאמק
- אבא צמדה בסאלה: מה יכולים לעשות אנרחים לקידום צדק חברתי בישראל?
- מה אתם יכולים לעשות בצני? בחרו פעולה אחת בהצעתכם, ויישמו אותה בסביבתכם.

## ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם

הואיל והכרה בכבוד הטבעי לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם.

הואיל והזלזול בזכויות האדם וביזוין הבשילו מעשים פראיים שפגעו קשה במצפונה של האנושות, בניין עולם שבו ייהנו כל יצורי אנוש מחירות הדיבור והאמונה ומן החירות מפחד וממחסור, הוכרז כראש שאיפותיו של כל אדם.

הואיל והכרח חיוני הוא שזכויות האדם תהיינה מוגנות בכוח שלטונו של החוק, שלא יהא האדם אנוס, כמפלט אחרון, להשליך את יתרו על מרידה בעריצות ובדיכוי

הואיל והכרח חיוני הוא לקדם את התפתחותם של יחסי ידידות בין האומות

הואיל והעמים המאוגדים בארגון האומות המאוחדות חזרו ואישרו במגילה את אמונתם בזכויות היסוד של האדם, בכבודה ובערכה של אישיותו ובזכות שווה לגבר ולאישה ומנוי וגמור אתם לסייע לקידמה חברתית ולהעלאת רמת החיים מתוך יתר חירות

הואיל והמדינות החברות התחייבו לפעול, בשיתוף עם ארגון האומות המאוחדות, לטיפוח יחס כבוד כללי אל זכויות האדם ואל חירויות היסוד והקפדה על קיומן

הואיל והבנה משותפת במהותן של זכויות וחירויות אלה היא תנאי חשוב לקיומה השלם של התחייבות זו

לפיכך מכריזה העצרת באוזני כל באי העולם את ההכרזה הזאת בדבר זכויות האדם כרמת הישגים כללית לכל העמים והאומות. כדי שכל יחיד וכל גוף חברתי ישווה תמיד לנגד עיניו וישאף לטפח, דרך לימוד וחינוך, יחס של כבוד אל הזכויות ואל החירויות הללו, ולהבטיח באמצעים הדרגתיים, לאומיים ובינלאומיים, שההכרה בעקרונות אלה וההקפדה עליהם תהא כללית ויעילה בקרב אוכלוסי המדינות החברות ובקרב האוכלוסים שבארצות שיפוטם.

סעיף י

סעיף א

כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם. כולם חוננו בתבונה ובמצפון, לפיכך חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה.

סעיף ב

(1) כל אדם זכאי לזכויות ולחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא אפליה כלשהי מטעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות, בגלל מוצא לאומי או חברתי, קניין, לידה או מעמד אחר.  
(2) גדולה מזו, לא יופלה אדם על פי מעמדה המדיני, על פי סמכותה או על פי מעמדה הבינלאומי של המדינה או הארץ שאליה הוא שייך. בין שהארץ היא עצמאית, ובין שהיא נתונה לנאמנות, בין שהיא נטולת שלטון עצמי ובין שריבונותה מוגבלת כל הגבלה אחרת.

סעיף ג

כל אדם יש לו הזכות לחיים, לחירות ולביטחון אישי.

סעיף ד

לא יהיה אדם עבד או משועבד עבדות וסחר עבדים ייאסרו לכל צורותיהם.

סעיף ה

לא יהיה אדם נתון לעינויים, ולא ליחס או לעונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים.

סעיף ו

כל אדם זכאי להיות מוכר בכל מקום כאישיות בפני החוק.

סעיף ז

הכל שווים לפני החוק וזכאים ללא אפליה להגנה שווה של החוק. הכל זכאים להגנה שווה מפני כל אפליה המפירה את מצוות ההכרזה הזאת ומפני כל הסתה לאפליה כזו.

סעיף ח

כל אחד זכאי לתקנה יעילה מטעם בתי הדין הלאומיים המוסמכים נגד מעשים המפירים את זכויות היסוד שניתנו לו על פי החוקה והחוקים.  
(3) המשפחה היא היחידה הטבעית והבסיסית של החברה וזכאית להגנה סעיף ט החברה והמדינה.

סעיף יז

(1) כל אדם זכאי להיות בעל קניין, בין לבדו ובין יחד עם אחרים.  
(2) לא יישלל מאדם קניינו דרך שרירות.



כל אדם זכאי, מתוך שוויון גמור עם זולתו, למשפט הוגן ופומבי של בית דין בלתי תלוי וללא משוא פנים בשעה שבאים לקבוע זכויותיו וחובותיו ולברר כל אשמה פלילית שהובאה נגדו.

#### סעיף יא

(1) אדם שנאשם בעבירה פלילית חזקתו שהוא זכאי, עד שלא הוכחה אשמתו כחוק במשפט פומבי שבו ניתנו לו כל הערובות הדרושות להגנתו.  
(2) לא יורשע אדם בעבירה פלילית על מעשה או הזנחה שלא נחשבו בשעתם לעבירה פלילית לפי החוק הלאומי או הבינלאומי. לא יוטל עונש חמור מהעונש שהיה נוהג בזמן שעבר את העבירה הפלילית.

#### סעיף יב

לא יהא אדם נתון להתערבות שרירותית בחייו הפרטיים, במשפחתו, במעונו, בחליפת מכתבים שלו ולא לפגיעה בכבודו או בשמו הטוב. כל אדם זכאי להגנת החוק בפני התערבות או פגיעה באלה.

#### סעיף יג

(1) כל אדם זכאי לחופש תנועה ומגורים בתוך כל מדינה.  
(2) כל אדם זכאי לעזוב כל ארץ, לרבות ארצו ולחזור אל ארצו.

#### סעיף יד

(1) כל אדם זכאי לבקש ולמצוא בארצות אחרות מקלט מרדיפות.  
(2) אין להסתמך על זכות זו במקרה של האשמה פלילית שמקורה האמיתי במעשי פשע לא מדיניים או במעשים שהם בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

#### סעיף טו

(1) כל אדם זכאי לאזרחות.  
(2) לא תישלל מאדם אזרחותו דרך שרירות ולא תקופח דרך שרירות זכותו להחליף את אזרחותו.

#### סעיף טז

(1) כל איש ואישה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בברית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע, אזרחות או דת. הם זכאים לזכויות שוות במעשה הנישואין בתקופת הנישואין ובשעת ביטולם.  
(2) נישואין יערכו רק מתוך הסכמה חופשית ומלאה של בני הזוג המיועדים.  
(2) כל אדם, ללא כל אפליה, זכאי לשכר שווה בעד עבודה שווה.

(3) כל עובד זכאי לשכר צודק והוגן, אשר יבטיח לו ולבני ביתו קיום ראוי לכבוד האדם שיושלם, אם יהיה צורך בכך, על ידי אמצעים אחרים של הגנה סוציאלית.  
(4) כל אדם זכאי לאגד אגודות מקצועיות ולהצטרף לאגודות כדי להגן על ענייניו.

סעיף כד  
כל אדם זכאי למנוחה ולפנאי, ובכלל זה הגבלת שעות העבודה במידה המתקבלת על הדעת וחופשה בשכר לעתים מזומנות.

סעיף כה  
(1) כל אדם זכאי לרמת חיים נאותה לבריאותם ולרווחתם שלו ושל בני ביתו, לרבות מזון, לבוש, שיכון, טיפול רפואי, שירותים סוציאליים כדרוש וזכות לביטחון במקרה של אבטלה, מחלה, אי כושר לעבודה, אילמון, זיקנה או מחסור אחר בנסיבות שאינן תלויות בו.  
(2) אימהות וילדות זכאיות לטיפול מיוחד ולסיוע. כל הילדים, בין שנולדו בנישואין או שלא בנישואין, ייהנו במידה שווה מהגנה סוציאלית.

סעיף כו  
(1) כל אדם זכאי לחינוך. החינוך יינתן חינם, לפחות בשלבים הראשוניים והיסודיים. החינוך בשלב הראשון הוא חובה. החינוך הטכני והמקצועי יהיה מצוי לכל, והחינוך הגבוה יהיה פתוח לכל במידה שווה ועל יסוד הכשרון.  
(2) החינוך יכוון לפיתוחה המלא של האישיות ולטיפוח יחס כבוד לזכויות האדם ולחירויות היסודיות החינוך יטפח הבנה, סובלנות וידידות בין כל העמים והקיבוצים הדתיים והגזעיים, ויסייע למאמץ של האומות המאוחדות לקיים את השלום.  
(3) להורים זכות בכורה לבחור את דרך החינוך לילדיהם.

סעיף כז  
(1) כל אדם יש לו חובות כלפי הכלל, כי רק בתוך הכלל נתונה לו האפשרות להתפתחות החופשית המלאה של אישיותו.  
(2) לא יוגבל אדם בזכויותיו ובחירותיו, פרט לאותן הגבלות שנקבעו בחוק על מנת להבטיח את ההכרה בזכויות ובחירויות של הזולת ואת יחס הכבוד אליהן, וכן את מילוי הדרישות הצודקות של המוסר, של הסדר הציבורי ושל טובת הכלל בתוך החברה הדמוקרטית.  
(3) לעולם לא ישתמשו בזכויות ובחירויות אלה בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

סעיף ל  
שום דבר בהכרזה זו לא יתפרש כאילו הוא בא להקנות למדינה, לציבור או ליחיד כל זכות שהיא לעסוק בפעולה או לבצע מעשה שתכליתם לקפח כל זכות או חירות מן הזכויות והחירויות הקבועות בהכרזה זו.

סעיף כז  
(1) כל אדם זכאי להשתתף תוך חירות בחייו התרבותיים של הציבור, ליהנות מהאמנויות ולהיות שותף בהתקדמות המדע ובברכתו.  
(2) כל אדם זכאי להגנת האינטרסים המוסריים והחומריים הכרוכים בכל יצירה מדעית, ספרותית, או אמנותית שהיא פרי רוחו.

סעיף כח  
כל אדם זכאי למשטר סוציאלי ובינלאומי, שבו אפשר יהיה לקיים במלואן את הזכויות והחירויות אשר נקבעו בהכרזה זו.